

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ В СИСТЕМІ ГЛОБАЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ

Яценко О.М., д.е.н.

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
yacenko_olga@ukr.net

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Глобалізація торговельно-економічної діяльності та зростання її інтелектуалізації активізували проблему захисту прав інтелектуальної власності. Динамізація світового ринку об'єктів інтелектуальної власності супроводжується зростанням виробництва традиційних і новітніх товарів, що містять інноваційну складову. Посиленню захисту прав інтелектуальної власності та їх дотриманню приділяється значна увага на національному рівні в розвинутих країнах і на глобальному рівні, що зумовлено прагненням заохочення інноваційного виробництва та творчої діяльності. Наслідком цього є економічне зростання, підвищення рівня зайнятості та активізація міжнародної торгівлі об'єктами інтелектуальної власності, що мають значну додану вартість. Необхідною умовою є гарантування і забезпечення прав інтелектуальної власності, адже спостерігається проблема значних економічних втрат внаслідок зростання виробництва підроблених товарів та піратської продукції. Ці положення обумовили вибір теми дослідження, її логіку і структуру.

Питання становлення глобальної моделі розвитку, впливу глобалізації економіки на структуру і трансформацію ринкових відносин, визначення перспектив і напрямів адаптації України до цих процесів присвячені роботи таких вчених як У. Бек, О. Білорус,

В. Власов, Д. Лук'яненко, Ю. Пахомов, А. Поручник, П. Саблук, В. Сіденко, С. Соколенко, Я. Столярчук, Д. Хелд, Т. Циганкова, В. Чужиков та ін. Різнобічним дослідженням проблеми інтелектуальної власності, її розвитку в умовах глобалізації, сучасним тенденціям й перспективам міжнародної співпраці в зазначеній сфері присвячені праці таких вчених, як Г. Беккер, Л. Едвінсон, В. Іноземцев, Ю. Капіца, Ж. Коен, У. Мартін, П. Меггс, Т. Стюарт, Р. Хоус та ін.

Мета та методика дослідження. Метою тез є дослідження особливостей інтелектуальної власності в системі глобальної торгівлі. Об'єктом дослідження є процес багатостороннього регулювання міжнародних торговельно-економічних відносин в сфері інтелектуальної власності. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів інтелектуальної власності як новітньої сфери регулювання глобальної торгової системи СОТ. Методологічне забезпечення дослідження ґрунтується на принципі єдності теорії і практики та системно-синергетичному підході.

Основний матеріал. Починаючи з кінця ХХ ст., зростаючий міжнародний науково-технологічний обмін трансформувався у найбільш прибутковий вид міжнародної бізнес-діяльності. Прикладом можуть стати дані щодо рівня рентабельності зовнішньоторговельних операцій за різними товарними групами: якщо продаж 1 кг нафти приносить приблизно 20 % прибутку, 1 кг побутової техніки – 50 дол. США, то продаж 1 кг авіаційної техніки – 1 тис. дол. США, а 1 кг електронної та інформаційної техніки – 5 тис. дол. США. За даними «National Science Foundation», глобальний обсяг доданої вартості, створеної знаннево- та технологічно місткими індустріями у 2010 р., досягнув 18,2 трлн дол. США, або 30 % світового ВВП, порівняно з 27 % у 1995 р. Експортна частка комерційної знанневомісткої

продукції зростає з 5 % у 1995 р. до 8 % у 2012 р., а високотехнологічної продукції – з 36 % до 50 % [1, с. 118].

У глобалізованій економіці інтелектуальна власність виступає основою або стовпом знаннєвої економіки, відіграючи при цьому важливу роль в інноваційному процесі. Суб'єктами міжнародного торгово-економічного співробітництва у сфері інтелектуальної власності виступають міжнародні організації, інтеграційні угруповання, держави, ТНК, бізнес-центри, національні компанії, навчальні та науково-дослідні установи. Регулювання досліджуваної сфери здійснюється на національному, міжнаціональному і наднаціональному рівнях. За характером регулювання міжнародної торгівлі продукцією інтелектуальної власності виділяють: звичайну, з режимом найбільшого сприяння, преференційну та дискримінаційну.

Важливість питань інтелектуальної власності (ПВ) в міжнародній торгівлі зумовила необхідність уніфікації національного законодавства різних країн у сфері її регулювання. Важливими глобальними інститутами регулювання виступають Світова організація інтелектуальної власності (СОІВ) та Світова організація торгівлі (СОТ), в рамках якої діє Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС). Інтерпретуючи інтелектуальну власність як об'єкт міжнародної торгівлі, її захист виступає інструментом торгово-економічних відносин. Угода ТРИПС окреслює ефективні механізми охорони фактично всіх видів інтелектуальної власності.

Ретроспективний аналіз чинників розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин та пріоритетних напрямів багатостороннього співробітництва в сфері захисту ПВ дозволив А. Єременку виділити 5 етапів створення сучасної міжнародної системи

регулювання, пов'язаних з торгівлею правами інтелектуальної власності: I етап (1883–1914 рр.) – початок гармонізації національних законодавств у сфері інтелектуальної власності, обумовлений становленням міжнародного обміну об'єктами інтелектуальної власності між найбільш розвиненими країнами; II етап (1915–1950 рр.) – стагнація міжнародного співробітництва, що об'єктивно зумовлена економічними та політичними кризами; III етап (1951–1970 рр.) – перегляд та доповнення міжнародних угод шляхом відновлення регулятивного процесу; IV етап (1971–1994 рр.) – зростання масштабів та динамізація багатостороннього співробітництва із розробки уніфікованих інструментів регулювання інтелектуальної власності; V етап (1995 р. – теперішній час) – глобальна інституціоналізація шляхом імплементації та апробації Угоди ТРІПС у межах багатосторонньої торгової системи [2].

Об'єктом інтелектуальної власності вважаються набути знання чи інформація, твори мистецтва та літератури, винаходи, суттєве вдосконалення процесу чи продукту, все що є результатом творчої, науково-дослідницької й винахідницької діяльності, що надає його автору економічні, соціальні чи моральні переваги (табл. 1).

У відповідності до Угоди ТРІПС, члени СОТ однаковою мірою повинні захищати ПІВ своїх громадян та громадян іноземних держав-членів СОТ на своїй території; з обов'язковим дотриманням балансу між захистом ПІВ, що має сприяти технологічним інноваціям та обміну технологіями, результатом чого стане зростання добробуту і виробників, і споживачів. Питання ефективного захисту прав інтелектуальної власності (ПІВ) та боротьби із правопорушеннями у сфері захисту авторських та суміжних прав, зокрема, були одними з найбільш складних на шляху до членства України в СОТ.

Таблиця 1

Класифікація об'єктів міжнародного науково-технологічного обміну [4]

Об'єкт обміну	Об'єкт правової охорони	Строк правової охорони, років	Частка у формуванні ціни на об'єкт обміну, %
Об'єкти авторського права	- комп'ютерні програми - бази даних - результати НДДКР - лекції з навчання персоналу	Протягом усього життя автора та 70 років після його смерті	5
Торгові марки	- логотипи - емблеми	10 з можливістю подовження кожні 10 років	15
Винаходи	- продукт - процес - нове застосування відомого продукту чи процесу	20	27
Корисні моделі	- продукт - процес - нове застосування відомого продукту чи процесу	10	10
Рационалізаторські пропозиції	- удосконалення продукту або процесу - організаційні рішення	Залежно від строку використання	20
Промислові зразки	- результат творчої діяльності у сфері художнього конструювання	10	10
Компоновка (топографії) інтегральних мікросхем	- зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхем і з'єднань між ними	10	3
Секрети виробництва і ноу-хау	- режими обробки - склади матеріалів - час обробки	Безстроково	5
Комерційна тасмниці	- методи організації виробництва - бізнес-плани - фінансові документи	Безстроково	5

Висновки та пропозиції. Таким чином, членство в СОТ та долучення країн до Угоди ТРІПС у певній мірі дозволяє стати повноцінним учасником процесу розвитку системи глобальної торгівлі. Проте, незважаючи на відповідний рівень регулювання питань ПІВ на національному рівні та долучення країн до глобальних інституцій, залишаються актуальними суттєві проблеми з дотриманням інтересів виробників та споживачів.

Список використаної літератури

1. Міжнародна економіка / Д.Г.Лук'яненко, А.М.Поручник, Я.М.Столярчук. – К.: КНЕУ, 2014. – 762 с.
2. Єременко А.В. Еволюція концепції інтелектуальної власності: міжнародний аспект / А.В.Єременко // Формування ринкової економіки: Зб. наук. праць. Вип. 12. – К.: КНЕУ, 2004. – С. 195-204.
3. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності / Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів: Тексти офіційних документів. — К.: Вимір, Секретаріат Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ, 1998. – 337 с.
4. Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України: монографія / [О. Г. Амоша, С. С. Аптекар, С. І. Юрій та ін.]. – Тернопіль, 2011. – 481 с.